

PEDAGOGY

Критерії сформованості термінологічної компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови як іноземної

Д. В. Фурт

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг, Україна
Corresponding author. E-mail: dariafurt@gmail.com

Paper received 30.01.20; Accepted for publication 13.02.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-221VIII89-01>

Анотація. У статті з'ясовано поняття «критерій», презентовано авторський комплекс критеріїв сформованості термінологічної компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови як іноземної; відповідно до розроблених критеріїв в роботі визначено та описано основні рівні сформованості термінологічної компетентності. У термінологічній компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови виокремлюємо такі критерії: ціннісно-орієнтаційний, комунікативний, професійно-особистісний, діяльнісно-прагматичний.

Ключові слова: термінологічна компетентність, студенти-іноземці, українська мова, критерії сформованості термінологічної компетентності, критерій.

Вступ. Розроблення, впровадження й апробація нових підходів, зміна освітніх стандартів – складний та місткий процес, у результаті якого виникає велика кількість нерозв'язаних питань. Орієнтування на компетентнісний підхід у вітчизняній освіті спричинив велику кількість дискусій, поміж яких пріоритетним напрямом у сучасних педагогічних дослідженнях є розроблення критеріїв сформованості кожного нового компонента освіти. З'ясування даної проблеми необхідне під час організації педагогічного процесу, оскільки воно дозволяє не тільки оцінити результат навчання, а й відстежити шлях формування навичок, умінь, компетентностей під час їх становлення.

Короткий огляд публікацій з теми. Розробляючи структуру термінологічної компетентності студентів-іноземців, уважасмо за необхідне використати в своєму дослідженні висновки вітчизняних та зарубіжних науковців щодо визначення та структурування професійної компетентності (О. Бобенко, Е. Бондарева, О. Булавенко, І. Дичківська, Є. Іванченко, О. Лисак та ін.) і професійно-комунікативної (Л. Вікторова, Д. Голдевська, О. Загородна, Н. Задорожна, В. Черевко, О. Шломенко, М. Canale, М. Swain, R. Clement та інші).

Критерії сформованості термінологічної компетентності студента є основою, яка враховується педагогом під час розроблення та складання завдань для студентів, з опертям на відповідний рівень показника певного критерію, що відображає рівень сформованості компетентності. Отже, коректність розроблених критеріїв впливає не тільки на результат, але й на форму організації процесу навчання та його спрямованість.

Питання визначення критеріїв розглянуті у працях Ю. Бабанського, В. Дружиніна, Н. Кузьміної, Б. Лихачова, П. Підкасистого, М. Скаткіна, А. Шмельова та ін. Ознайомлюючись із критеріями сучасних лінгводидактів (І. Адаєв, А. Замятін, В. Петрова та ін.) можна помітити, що в їхній практиці має місце добір критеріїв залежних від завдань, які обираються педагогом суб'єктивно.

Метою статті є узагальнення поняття «критерій», презентація авторського комплексу критеріїв сформованості термінологічної компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови як іноземної; визначити та описати основні рівні сформованості термінологічної компетентності.

Матеріали та методи. Критерій (від грецької – спосіб судження) – ознака, завдяки якій відбуваються оцінка, визначення, класифікація явища або процесу [11]. С. Ожегов підкреслює, що критерії завжди слугують певним мірилом оцінки або судження [8.]. У психолого-педагогічній літературі поняття «критерій» розглядають як узагальнену сутнісну ознаку, на основі якої здійснюють оцінку, порівняння реальних педагогічних явищ; при цьому рівні виявлення, якісна сформованість, належність до критеріїв виражаються в конкретних показниках, які характеризуються, своєю чергою, низкою ознак [2, С. 93].

У нашому дослідженні розглянуто поняття «критерій» як сукупність відмінних ознак, що дозволяють здійснити оцінку сформованості термінологічної компетентності студентів-іноземців. Визначаючи критерії сформованості, враховуємо, що вони повинні бути об'єктивними, зрозумілими, точно відповідними сутності оцінюваного феномена. У дослідженні також розглянуто критерії формування термінологічної компетентності студентів-іноземців як якісні показники, а рівні – як кількісні характеристики, що залежить від обрання критеріїв.

До критеріїв вчені висувають вимоги, які загалом можна узагальнити до: 1) критерії повинні мати суттєві ознаки предмета та відображати основні закономірності його функціонування; 2) за допомогою критеріїв встановлюються зв'язки між усіма компонентами явища, що аналізується; 3) критерії повинні розкриватися через низку показників, від прояву яких можна робити висновки про рівень вираження певного критерію; 4) вони мусять відбивати динаміку вимірюваної якості в часі та просторі; 5) якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними показниками та доповнювати один одного [5].

Так, О. Пальчикова, розглядаючи критерії сформованості крос-культурної компетентності студентів-іноземців, виокремлює: мотиваційно-ціннісний, пізнавальний, оперативний та поведінково-діяльнісний. Науковець зазначає, що мотиваційно-ціннісний критерій свідчить про усвідомлення значущості навчання української мови іноземного студента через вивчення культури; пізнавальний критерій окреслює систему засвоєних знань із мови та передбачає ознайомлення з особливостями української культури; оперативний критерій свідчить про сформованість умінь і навичок застосування мовних і культурних знань у процесі діалогічного та монологічного мовлення; послуговування невербальними засобами комунікації та мовленнєвою поведінкою відповідно до ситуації спілкування; поведінково-діяльнісний критерій визначає поведінку особистості, інформує про її особистісне ставлення до іноземного співрозмовника [9].

У нашому дослідженні ми також апелювали до К. Масленнікової, яка у професійній компетентності виокремлює такі критерії:

- мотиваційно-вольовий критерій – усвідомлене бажання досягти певних успіхів у професійній підготовці; прагнення актуалізувати одержані знання на практиці; розуміння важливості підвищення професійної підготовки протягом життя; прагнення подолати внутрішні перешкоди; спроможність співпрацювати у команді (групі); тощо;

- функціональний критерій – свідоме одержання знань у професійній підготовці; умінь інтерпретувати професійні знання в умінь та навички; набуття досвіду від тих, хто є авторитетом, та інших джерел; спрямованість особистості на розвиток професійної культури; спроможність до постійного оновлення професійних знань за допомогою ІТ; тощо;

- комунікативний критерій – спроможність до вільного оперування інформацією та умінь міжособистісного й професійного спілкування; умінь співвідносити власні потреби з потребами соціуму; тощо

- рефлексивний критерій – спроможність осмислювати власні дії у професійній діяльності; умінь усвідомлено контролювати рівень професійного саморозвитку[7].

Для нашого дослідження визначальними є погляд О. Гриджук, яка розглядає змістово-когнітивний, ціннісно-орієнтаційний та творчодіяльнісний. Змістово-когнітивний критерій науковець співвідносить з орфоепічною, правописною, лексичною, граматичною та стилістичною компетентностями; ціннісно-орієнтаційний критерій ураховує ціннісно-смыслову і соціокультурну компетентності та спрямований на розвиток високого рівня мовної свідомості студента; сформованість творчодіяльнісного критерію, з погляду науковця, визначає рівень сформованості термінологічної, текстоінтерпретувальної, текстотвірної, культуромовної й лексикографічної компетентностей студентів, адже саме глибоке опрацювання фахової термінології в лінгвістичному та спеціальному аспектах, умінь сприймати, відтворювати й інтерпретувати інформацію, складати і редагувати різні жанри текстів наукового та офіційно-ділового стилів; обирати стратегії й тактики спілкування, доречно аргументувати, послуговуватися за потреби словниками визна-

чає їхню спроможність як майбутніх фахівців до ефективної комунікації у різних професійних ситуаціях [3]

Результати та їх обговорення. Узагальнивши погляди різних науковців, дійшли висновку, що у термінологічній компетентності студентів-іноземців необхідно виокремити такі критерії: ціннісно-орієнтаційний, комунікативний, професійно-особистісний, діяльнісно-прагматичний.

Одним із найголовніших критеріїв сформованості термінологічної компетентності є ціннісно-орієнтаційний. У контексті завдань нашого дослідження формування ціннісних орієнтацій розглядається як процес, джерелом якого є активність особистості студента. З погляду Дж. Равена [10], компетентність може проявлятися тільки в умовах глибокої особистісної зацікавленості людини в певному виді діяльності, що посилює роль мотиваційного чинника в структурі компетентності. Ціннісно-орієнтаційний критерій полягає в потребі особистості до пізнання, позитивного ставлення до пізнавальної та професійної діяльності, наявності мети у професійній діяльності; прагнення до цілеспрямованої творчої діяльності; готовності використовувати набуті знання, умінь та досвід під час розв'язання професійних завдань.

Поміж критеріїв розвитку термінологічної компетентності студентів-іноземців, виокремлюємо також комунікативний критерій, що передбачає злагоджену командну роботу, умінь взаємодіяти з партнерами; навички висловлювати свої думки та почуття за допомогою вербальних та невербальних засобів спілкування, здатність спілкуватися з іншими студентами, колегами; тактовність та толерантність у спілкуванні

Наступним критерієм є професійно-особистісний, який пов'язаний із визначенням рівнів сформованості термінологічної компетентності, що впливають на результат діяльності студента і визначають індивідуальний стиль особистості та характеризується розумінням відмінностей використання дій в залежних від виду завдання та професійної діяльності; наявність глибоких знань в галузі професійної діяльності; наявність певної кількості алгоритмів, що забезпечують оперативність у розв'язанні тих чи тих професійних завдань. Так, серед умінь та навичок, які необхідні фахівцеві певної галузі, М. Лісовий виокремлює: наявність необхідного запасу термінологічної лексики під час усної відповіді, рецензування виступу; умінь пояснювати, коментувати дослідження, теоретичний матеріал; самостійно допрацьовувати теоретичний матеріал; використовувати термінологію у відповідях, доповідях, оформленні звітів тощо; брати участь у дискусіях, конференціях, брифінгах з фахових тем; умінь аналізувати матеріали з фахової періодики; готувати й здійснювати інформаційні повідомлення, презентації тощо [6, С. 85].

Говорячи про рівні сформованості термінологічної компетентності, необхідно зазначити, що різні науковці мають різні погляди щодо визначення рівнів. У своєму дослідженні ми розділяємо думку В. Баркасі [1], С. Соколової [12], А. Гуржія [4], які традиційно виокремлюють початковий (рецептивно-продуктивний), середній (репродуктивний), достатній (конструктивно-варіативний) та високий.

Виокремлюємо три рівні сформованості термінологічної компетентності студентів-іноземців при навчанні української мови: низький, достатній та високий.

Студенти з низьким рівнем розвитку термінологічної компетентності мають недостатню позитивної мотивації до навчання; питання професійного розвитку цікавлять мало; запас термінологічних одиниць обмежений; слабкі уявлення про роль термінології у професійній діяльності, усвідомленість застосування знань у практичному житті виражена слабо; у студента немає уявлення щодо власних можливостей, здібностей до здійснення професійної діяльності; студент не проявляє активності в процесі діяльності, несамостійний, немобільний, безініціативний; знання в області професійного спілкування поверхневі; студенти не вміють грамотно вести діалог; не здатні розпізнавати поведінку іншої людини; відзначається погане володіння навичками ефективного слухання, що перешкоджає продуктивному спілкуванню; студенти відчувають труднощі у встановленні контактів; байдужі до переживань іншої людини; насилу оцінюють власні дії в ситуаціях спілкування тощо.

Студенти-іноземці з достатнім рівнем вирізняються позитивним ставленням до формування термінологічної компетентності, усвідомлюють значущість термінології для майбутньої професійної діяльності, а також для практичного життя.; студентами в достатній мірі засвоєні знання термінології та наявні вміння використовувати її у діяльності; сформовані соціально значущі якості особистості; у студентів розвивається самостійність, творча активність, формується потреба в дослідницькій діяльності, студенти достат-

ньою мірою проявляють самостійність, ініціативність, мобільність та підприємливість; здатні вести діалог; розпізнають поведінку іншої людини тільки на інтуїтивному рівні; володіють слабо розвиненими навичками ефективного слухання, що перешкоджає продуктивному спілкуванню; здатні знаходити оптимальні способи спілкування, що ведуть до розвитку доброзичливості; власні дії оцінюють правильно, але не в усіх ситуаціях спілкування.

Студенти з високим рівнем сформованості термінологічної компетентності мислять нестандартно, позитивно налаштовані на процес вивчення термінології та усвідомлюють значимість термінологічної компетентності для майбутньої професійної діяльності та практичного життя; студенти ініціативні, комунікабельні, вміють вести ділові бесіди, проявляючи високу обізнаність; вміють розвивати термінологічні знання та вдало використовувати їх на практиці; ведуть дослідницьку діяльність; грамотно діалогують; здатні успішно розпізнавати поведінку іншої людини; володіють навичками ефективного слухання, що сприяє продуктивному спілкуванню; легко встановлює контакти з іншими людьми; здатні оцінювати власні дії в ситуаціях спілкування.

Висновок. Отже, розвиток термінологічної компетентності студентів-іноземців оцінюється за допомогою критеріїв та показників. У нашому дослідженні виокремлюємо три критерії: ціннісно-орієнтаційний, професійно-особистісний та діяльнісно-прагматичний. Відповідно до критеріїв було визначено рівні розвитку термінологічної компетентності під час навчання української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баркасі В. В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов [Текст] : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти"/Баркасі Вікторія Володимирівна. Одеса, 2004. 212 с.
2. Галімов А. В. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до виховної роботи з особовим складом: монографія. Хмельницький, 2004. 376 с.
3. Гриджук О. Є. Термінологічна лексика художньої різьби по дереву [Текст] : дис... канд. філол. наук: 10.02.01/Гриджук Оксана Євгенівна ; НАН України, Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича. Л., 2000. 517 с.
4. Гуржій А. М. Методологія критеріїв оцінювання/А. М. Гуржій//Освіта України. 2000. № 44-45. 1 листопада. С. 11
5. Коростіль Л. А. Самоосвіта особистості як соціальне та педагогічне явище/Л. А. Коростіль//Педагогічні науки : зб. наук. праць. Суми: Видавництво СумДПУ, 2009. №1. С. 138-145.
6. Лісовий М. І. Формування професійного мовлення майбутніх мед. працівників у вищих медичних навчальних закладах: дис. канд. пед. наук: 13.00.04/М. І. Лісовий; Вінниц. держ. пед. ун-т. імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2006. 192 с.
7. Масленнікова К. С. Критерії та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх економістів/К. С. Масленнікова//Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2009. Вип. 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2009_2_12.
8. Ожегов, С.И., Шведов, Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений/С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведов//Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., дополненное. М.: Азбуковник, 1999. 944 с.
9. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02/Пальчикова Олександра Олександрівна. Кривий Ріг, 2016. 255 с.
10. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация/пер. с англ. В. И. Белопольского. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с.
11. Словник-довідник з професійної педагогіки/за ред. А. В. Семенової. Одеса: Пальміра, 2006. 364 с.
12. Соколова С. В. Формирование педагогической компетентности будущего преподавателя [Текст] : дисс. ... канд. пед. наук : 00.08/Соколова Светлана Владимировна. Волгоград, 2004. 196 с.

REFERENCES

1. Barkasi, V. V. Formation of professional competence in future foreign language teachers [Text]: author. diss. ... PhD: 13.00.04 "Theory and methodology of vocational education". Odessa, 2004. 212 p.

2. Galimov, A. V. Theoretical and methodological bases of preparation of future border guards for educational work with personnel: monograph. Khmelnytsky, 2004. 376 p.
3. Gridzhuk A. E. Terminological vocabulary of artistic woodcarving [Text]: dis... PhD: 10.02.0. NAS of Ukraine, Institute of Ukrainian Studies. I. Krypiakievych. L., 2000. 517 p.
4. Gurjii, A. M. Methodology of evaluation criteria. Education of Ukraine. 2000. № 44-45. November 1st. P. 11
5. Korostil, L. A. Self-education of the individual as a social and pedagogical phenomenon Pedagogical Sciences. Sumy: SSPU Publishing House, 2009. №1. P. 138-145.
6. Lisovy, M. I. Formation of professional speech of the future honey. Workers in Higher Medical Institutions: Diss. Cand. ped. Sciences: 13.00.04/Vinnitsa. state. ped. Univ. named after Mikhail Kotsyubynsky. Vinnitsa, 2006. 192 p.
7. Maslenikova, K. S. Criteria and levels of formation of professional competence of future economists. Bulletin of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine. 2009. Iss. 2. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2009_2_12.
8. Ozhegov, S. I, Shvedov, N.Yu. Interpretive Dictionary of the Russian Language: 80000 Words and Phraseological Expressions. Russian Academy of Sciences. Institute of Russian Language. V.V. The grape. 4th ed., Supplemented. M.: Alphabetical Book, 1999. 944 p.
9. Palchikova, O. O Realization of cross-cultural approach to teaching of Ukrainian language to foreign students: dissertation. for the sciences. degree of Cand. ped. Sciences: 13.00.02. Krivoy Rog, 2016. 255 p.
10. Equal, J. Competence in modern society: identification, development and realization/trans. Into English. V. I Belopolsky. M.: Kogito-Center, 2002. 396 p.
11. Vocabulary reference book on professional pedagogy/edited by. A. V Semenova. Odessa: Palmyra, 2006. 364 p.
12. Sokolova, S. V Formation of pedagogical competence of the future teacher [Text]: diss. ... Cand. ped. Sciences: 00. 08. Volgograd, 2004. 196 p.

Terminological competence formation criteria of foreign students during the Ukrainian language as a foreign language studying.

D. V. Furt

Abstract. The article clarifies the notion of "criterion", presents the author's set of criteria for the formation of terminological competence of foreign students while studying Ukrainian as a foreign language; according to the developed criteria, the main levels of terminological competence are defined and described. In terms of terminological competence of foreign students under Ukrainian language teaching, we distinguish the following criteria: value-oriented, communicative, professional-personal, activity-pragmatic.

Keywords: *terminological competence, foreign students, Ukrainian language, criteria of terminological competence formation, criterion.*